

Informacija o aktivnostima na realizaciji projekta povezivanja elektroenergetskih sistema Crne Gore i Italije podmorskim kablom

U skladu sa obavezom koja je utvrđena Programom rada Vlade Crne Gore za 2024. godinu, Ministarstvo energetike prikuplja podatke i Informacije od "Crnogorskog elektroprenosnog sistema" AD Podgorica (CGES) i iste dostavlja Vladi Crne Gore na razmatranje. U vezi sa tim, Vlada Crne Gore je na sjednici održanoj 01.08.2024. godine donijela Zaključak broj: 10-302/24-4497/2 od 28.08.2024. godine kojim je usvojila Informaciju o aktivnostima na realizaciji projekta povezivanja elektroenergetskih sistema Crne Gore i Italije podmorskim kablom. Predmetnim Zaključkom je Ministarstvo energetike, između ostalog, zaduženo da o rezultatima vezano za dalju realizaciju ovog projekta informiše Vladu do 31.12.2024. godine. U vezi sa tim, CGES je sačinio i dostavio ažuriranu informaciju o realizaciji projekta povezivanja elektroenergetskih sistema Crne Gore i Italije podmorskim kablom.

Pored navedenog, predmetnim Zaključkom Vlade je zadužena i Uprava za nekretnine i Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine da do 31.12.2024. godine informiše Vladu o preduzetim koracima na realizaciji ovog projekta, iz kojih razloga Ministarstvo energetike ukazuje na potrebu da se o preduzetim koracima napravi konačan presjek kako bi se ubrzala realizacija projekta i istovremeno otklonile barijere ukoliko postoje.

Projekat povezivanja elektro-energetskih sistema Crne Gore i Italije (Strateški i akcionarski ugovor, Ugovor o koordinaciji projekata i Sporazum/Ugovor o glasanju) se realizuje na osnovu ugovora zaključenog između Vlade Crne Gore, CGES-a i italijanskog operatora prenosnog sistema Terna Rete Elettrica Nazionale S.p.A (Terna).

Podmorska interkonekcija između Crne Gore i Italije zvanično je puštena u komercijalnu upotrebu 28.12.2019. godine.

Aktivnosti na realizaciji projekta prikazani po LOT-ovima

I. LOT 1 – Trafostanica 400/110/35 kV Lastva - Izvođač radova „Siemens AG“ iz Austrije.

Završeni su radovi na izgradnji TS Lastva, objekat je u funkciji od 2019. godine.

U skladu sa posljednjim Amandmanom ugovora sa izvođačem, otklanjeni su nedostaci, među kojima je i problem stabilnosti kosina oko postrojenja – u toku je garantni period za izvedene radove na sanaciji kosina.

II. LOT 2 – 400 kV dalekovod Lastva – Čevo - Izvođač radova "Iberdrola Ingeneria y Construcccion" iz Španije.

Dalekovod 2x400 kV dionica Lastva – Čevo završen je i u funkciji je od 2019. godine, dok je dalekovod 1x400 kV dionica Lastva – Čevo završen tokom 2022.godine, nakon rješavanja posljednjeg imovinsko-pravnog problema. Ovim su se stekli uslovi da rad sistema pouzdaniji rad interkonkekcije sa Italijom.

Upotrebne dozvole dobijene tokom 2023. godine.

III. LOT 3 – 400kV dalekovod Čevo – Pljevlja - Izvođač radova Konzorcijum Energoinvest Sarajevo/ Kodar Energomontaža Beograd.

Status realizacije aktivnosti u LOT-u 3

U okviru LOT-a 3 se grade:

- Dalekovod 400 kV Čevo-Brezna (jednosistemski);
- Dalekovod 400 kV + 110 kV Brezna – Njegovuđa – Đ. Tara - Kosanica (dvosistemski);
- Dalekovod 400 kV Kosanica – Pljevlja (jednosistemski);
- Dalekovod 110 kV Njegovuđa – Žabljak;

Za realizaciju projekta sklopljen je Ugovor za realizaciju sa sljedećim osnovnim podacima:

- a) Opšti uslovi Ugovora za realizaciju izgradnje DV Čevo-Pljevlja su FIDIC Uslovi ugovaranja

za postrojenje i projektovanje - izgradnju (tzv. Žuti FIDIC), Izvođač je Konzorcijum Energoinvest/Energomontaža;

b) Datum početka ugovora: 25.12.2014. godine;

c) Prvobitni datum završetka ugovora: 25.12.2016. godine;

d) Revidovani datum završetka ugovora: 31.12.2024. godine – predviđeni rok neće biti ispunjen zbog neriješenih imovinsko-pravnih odnosa (prolazak kroz selo Đurđevića Tara). Sa Izvođačem dogovoreno produženje roka izvođenja radova za godinu dana.

Realizaciju Projekta su pratili brojni problemi. Uzimajući u obzir obim i vrstu radova koje je trebalo realizovati (oko 125 km dalekovoda i oko 90 km pristupnih puteva), kao i status katastarskih podataka (popisni katastar ili privremeni katastar u većini katastarskih opština), problemi su dijelom bili očekivani. Osim kvaliteta katastarskih podataka problem je i sprovođenje postupaka eksproprijacije, Izvođačeve aktivnosti vezane za pristupne puteve, projektovanje, kao i sami način izvođenja radova. Ipak najznačajniji problem je činjenica da se na više lokacija naišlo na nezadovoljstvo lokalnih zajednica, što je često puta rezultiralo i blokadama pri izvođenju radova. Kao primjer navodimo duže zastoje u Suvodulu, Bukovici, Breznima, Šipačnom, Novakovićima i dr., kao i uporni zahtjevi za izmještanjem trase u Đurđevića Tari, Javorku, Kominima, Ublima Čevskim. Suočeni sa takvim problemima morala su se tražiti alternativna rješenja, koja su u najvećem broju slučajeva i nađena, ali su svakako zahtjevalavrijeme i dodatna sredstva za njihovo rješavanje.

Zaključno sa 23.12.2024. godine, završena je 100% izrada projektne dokumentacije i isporuka opreme i izvedeno je oko 97% radova. Obezbijedeni su uslovi za izvođenje radova na 98 % stubnih mjesta.

- **Na dionici Čevo–Brezna (54,4 km)** su završeni svi radovi. Elektromontažni radovi su završeni u junu 2022. godine čime je kompletirana ova dionica dalekovoda i Izvođaču je izdat Sertifikat o preuzimanju ovog dijela objekta.
- **Na dionici Brezna – Njegovuđa (31,3 km)** su završeni svi radovi. Višegodišnji problem koji je postojao sa vlasnikom 2 lokacije (Nikitovići) na Žabljaku je riješen što je omogućilo izvođenje preostalih građevinskih i elektromontažnih radova. Navedeni radovi realizovani su u periodu septembar-novembar 2024. godine nakon čega je i trajno riješeno napajanje konzuma Opštine Žabljak električnom energijom na siguran i pouzdan način. Riješen je i dugogodišnji spor sa Upravom za gazdovanje šumama i lovištima koji je rezultirao sječom šume u Bukovici u rasponu 102/00-102/01. Na ovaj način omogućeno je obavljanje tehničkog pregleda kompletne dionice i kompletiranje dokumentacije za dobijanje upotrebne dozvole.
- **Na DV 110 kV Njegovuđa -Žabljak (7,5 km)** su završeni svi radovi. Elektromontažni radovi su završeni u krajem 2022. godine čime je kompletirana ova dionica dalekovoda. Prethodno je riješen dugogodišnji imovinsko-pravni slučaj vezan za 110 kV stub br. 30. Izvršen tehnički pregled dionice od strane komisije za tehnički pregled.
- **Na dionici Njegovuđa – Đurđevića Tara** krajem 2023. godine započeto je izvođenje radova koje se sastojalo od demontaže postojećeg DV 110 kV Pljevlja–Žabljak kao izgradnje novog dalekovoda na kompletnoj dionici osim kroz selo Đurđevića Tara (116/00-117/00), gdje postoji protivljenje mještana za gradnju. Održano je više sastanaka sa mještanima, u rješavanje problema su se uključili i resorno ministarstvo, međutim za sada nema pomaka u pregovorima. Analizirano je više alternativnih trasa koje su prezentovane mještanima, ipak ni za jednu ne postoji puna saglasnost afektiranih vlasnika koji traže izmještanje dalekovoda van koridora predviđenog prostorno-planskim dokumentom DPP i kroz drugu zonu zaštite NP gdje je zakonom zabranjena gradnja.
- **Na dionici Đurđevića Tara - Pljevlja** nakon samog sela Đurđevića Tara završeni su svi radovi. Na lokacijama kroz selo Javorak i selo Komini koje se ranije bile sporne zbog zahtjeva mještana za izmještanjem trase pripremljeni su projekti za alternativne trase dalekovoda sa kojima su saglasili afektirani mještani. Radovi u oba sela su završeni tokom 2023. godine. Izvođaču je izdat Sertifikat o preuzimanju ovog dijela objekta.

Amandmanom broj 22 sa Izvođačem je postignut dogovor da će njegovo angažovanje biti realizovano „na poziv“ nakon što CGES riješi preostale imovinsko - pravni odnose po dionicama. Takođe istim Amandmanom je izvršeno poravnanje Izvođaču na osnovu Odluke DAB-a (Dispute

Adjudication Board).

U skladu sa prethodno navedenim može se konstatovati da je i u LOT-u 3 problem obezbjeđenja pristupa gradilištu osnovni problem u realizaciji Projekta, kako sa aspekta roka završetka, tako i sa aspekta troškova. Da bi se u potpunosti realizovao projekat LOT 3 potrebno je definisati optimalnu trasu kroz Đurđevića Taru i pristupiti daljim aktivnostima na projektovanju i izgradnji.

Kritične tačke

Obezbjeđenje pristupa za izvođenje radova:

Neophodno je ubrzati sve aktivnosti vezane za sprovođenje postupka eksproprijacije, sprovođenje izvršnih rješenja kao i rješavanje otvorenih pitanja radi stvaranja uslova za rad Izvođača.

• Zahtjevi za izmještanje trase dalekovoda:

✓ **Đurđevića Tara, peticija zainteresovanih mještana (12) za promjenu trase** - Najveći problem za realizaciju projekta je problem prolaska kroz selo Đurđevića Tara. Održano je niz sastanaka sa predstavnicima mještana, analizirane su različite varijante trasa, predlagana različita tehnička rješenja. Po mišljenju CGES-a osnovna trasa (sa određenim manjim modifikacijama) je jedino moguće rješenje. U nastavku će se spomenuti i alternative koje su pominjane od strane mještana a koje po mišljenju CGES-a nisu izvodljive.

- **Izmještanje trase dalekovoda nekoliko km nizvodno u pravcu Lever Tare** - Ova varijanta koridora analizirana je prilikom izrade samog DPP-a, te je u konačnom odbačena uvažavajući Skupštinsku deklaraciju o zaštiti rijeke Tare, status zaštite UNESCO, te činjenicu da kroz selo Đurđevića Tara trenutno prolazi dalekovod 110(35) kV Pljevlja – Žabljak, zbog čega je kao optimalno rješenje predloženo da se koristi trasa ovog starog dalekovoda. Svaka izmjena DPP-a u ovom trenutku je neprihvatljiva jer znači veliko gubljenje vremena koje je potrebno za usvajanje novog plana, te značajne finansijske gubitke u dijelu već izgrađenih dionica i nemogućnosti stavljanja u funkciju objekta. Dodatno, izmjena trase na ovaj način znači ulazak u II zonu zaštite NP Durmitor u kome je zakonom zabranjena gradnja – bilo kakva izmjena zona po mišljenju Agencije za zaštitu životne sredine takođe nije moguća zbog čega je predlog neprihvatljiv.

- **Alternativa podzemni kabal** - Ovo tehničko rješenje, prema mišljenju CGES-a je neprihvatljivo iz više razloga. Podzemni kabal bi trebao na vrlo kratkom rastojanju da savlada veliku visinsku razliku – zbog toga bi trasa morala da pravi velike serpentine koje bi takođe morale da prođu kroz zaštićene zone NP u kojima je zabranjena gradnja. Pored toga, na mjestu prelaska sa kabla na dalekovod odnosno na početku i kraju sela moralo bi da se izgradi postrojenje 400 kV koje bi dodatno narušilo ambijent (više nego sami dalekovod). Geološki uslovi u kanjonu Tare su jako zahtjevni, o čemu govore klizišta na magistralnom putu koje prolazi kroz selo – postavljanje kabla bi bilo jako problematičan potez sa aspekta ugradnje i održavanja odnosno sigurnosti pogona samog kombinovanog voda. DPP je nakon detaljnih analiza više tehničkih rješenja predložio nadzemni vod - svaka izmjena zahtjeva izmjenu DPPa što bi ovaj projekat zaustavilo na više od godinu dana. Takođe, finansijski uticaj izgradnje kabla nije najvažniji, ali svakako nije zanemarljiv faktor, a u krajnjem najčešće i presudan. Važno je istaći da se budžet projekta direktno transponuje u regulatorno-dozvoljeni prihod CGES-a odnosno u račune za električnu energiju svih građana. Iz tih i svih drugih pratećih razloga, kabliranje 400 kV vodova je jako rijetko u čitavom svijetu, primjenjuje se tamo gdje nema drugog racionalnog rješenjem i u ovom regionu nema takve prakse.

Zaključak: Imajući u vidu prethodno, CGES je istakao da će uložiti maksimalne napore da dođe do rješenja koje je prihvatljivo mještanima – ukoliko to ne bude moguće potrebno je sprovesti zakonom predviđenu proceduru.

✓ **Njegovuđa** - Zbog blizine dalekovoda stambenim objekima zainteresovani vlasnici objekata traže promjenu trase dalekovoda. U prethodnom periodu sprovedene su aktivnosti kako bi se vlasnicima na odgovarajući način nadoknadila šteta. Takođe, samo tehničko rješenje dalekovoda na pomenutom dijelu trase je tehnički unaprijeđeno a sve sa ciljem da se doprinese prihvatljivosti dalekovoda lokalnom stanovništvu.

CGES će kroz zakonske mehanizme pokušati postići dogovore sa vlasnicima.

Neophodno je da se, u koordinaciji sa nadležnim institucijama ubrza rješavanje ovog pitanja.

IV. Izgradnja DV 400 kV Pljevlja – granica sa Srbijom

Projekat povezivanja Crne Gore i Italije podmorskim kablom jednosmjerne struje shodno potpisanim ugovorima predviđa između ostalog i izradnju 400 kV dalekovoda prema Srbiji i/ili Bosni i Hercegovini. U prethodnom periodu rađena je Studija opravdanosti interkonekcije 400 kV Srbija – Crna Gora – Bosna i Hercegovina sa ciljem daljeg razvoja regionalnog tržišta električne energije jačanjem interkonektivnih veza između energetskih sistema Srbije, BiH i Crne Gore. Studija je pokazala opravdanost gradnje dalekovoda od Pljevalja do Bajine Bašte. Urađen je i idejni projekat i uspostavljena saradnja sa operatorom prenosnog sistema Srbije (EMS) radi usaglašavanja dinamike realizacije projekta. Sa EMS-om je potpisan sporazum o saradnji na realizaciji predmetnog projekta, kojim su definisani orijentacioni rokovi, kao i zajednička radna grupa koja treba da prati realizaciju projekta.

Nakon više godina zastoja, donešena je Odluka o usvajanju Detaljnog prostornog plana (DPP) za koridor DV 2x400 kV Pljevlja 2 – Bajina Bašta za dionicu na teritoriji Crne Gore. (Službeni list Crne Gore, broj 91/2024 od 23.09.2024.). Nakon usvajanje DPP-a, u decembru 2024. dobijeni su i UTU za izradu tehničke dokumentacije (projekta) za izgradnju dalekovoda. Ovim su se stekli uslovi da Uprava za nekretnine – PJ Pljevlja započne postupke eksproprijacije po prethodno dostavljenom zahtjevu CGES-a.

Zaključno sa 21.12.2024. godine u okviru Projekta CGES je realizovao:

1. **LOT – 1** – Izgrađena 400/11035 kV TS Lastva;
2. **LOT 2**
 - Izgrađen 2X400 kV DV (dvosistemski) Lastva – Čevo (35,5 km, 113 stubova);
 - Izgrađen 1X400 kV DV (jednosistemski) Lastva – Čevo (35,5 km, 113 stubova);
3. **LOT – 3**
 - Izgrađen 1x400 kV DV (Jednosistemski) Čevo - Brezna (54,4 km, 188 stubova);
 - Izgrađen 400 kV + 110 kV DV Brezna – Njegovuđa – Đ. Tara - Kosanica (41,3 km, 147 stubova, 10 stubova nije podignuto, 14 stubova je postavljeno u periodu od poslednje informacije)
 - Izgrađen 110 kV DV Njegovuđa – Žabljak (7,5 km, 40 stubnih mjesta);
 - Izgrađen 400 kV DV Kosanica – Pljevlja (20,4 km, 70 stubnih mjesta,);

Što se tiče dalekovoda čija je ukupna dužina više od 190 km, od projektima predviđenih 680 stubova preostalo je da se podigne 10 i to prvenstveno nije realizovano zbog neriješenih imovinsko pravnih odnosa i blokada radova od strane mještana.

Na kraju se može zaključiti, da je za nesmetanu realizaciju ovog projekta, koji je stavljen na sami vrh liste prioriternih infrastrukturnih projekata u Crnoj Gori, potrebna maksimalna međuresorna saradnja na nivou Vlade Crne Gore kao i podrška svih institucija koje su uključene u rješavanje svih spornih pitanja, posebno Uprave za nekretnine koja sprovodi postupak eksproprijacije.